

6.oktober 1942:

34 henrettet i Trøndelag

Tidlig om morgenen 6. oktober 1942 kom rikskommissær Terboven med et stort følge med ekstratog til Trondheim. Samtidig ble det kunngjort ved store oppslag og gjennom radio at det var proklamert unntakstilstand i begge Trøndelags-fylkene og i Grane herred i Nordland. Det var innledningen på seks redselsdøgn for befolkningen i Midt-Norge. Hundrevis av nordmenn ble arrestert og 34 henrettet. Det var en unntakstilstand som i omfang og grusomhet overskygget unntakstilstanden i Oslo et år i forveien da «bare» to nordmenn ble skutt.

Av Ivar Johansen, NTB

Med denne terroren ville tyskerne knekke motstandsviljen i folket og skremme befolkningen fra å motarbeide tyskerne. De lyktes i noen grad. Motstandsarbeidet i Midt-Norge ble lammet for lang tid framover, og aksjonen fikk følger for den illegale virksomheten også i andre landsdeler og helt inn i Milorgs sentralledelse, som først på nyåret 1943 kunne arbeide «normalt» igjen. Men sorgen og harmen over tyskernes og nazistenes framferd førte også til at nordmennene ble tettere sveiset sammen i sitt hat til ok-

kupantene og deres norske hjelpere, godt oppmuntret av nyhetene fra slagmarkene ute i verden om at krigslykken var i ferd med å snu seg mot tyskerne.

Tragedien ved Majavatn

Den direkte foranledningen til den brutale tyske aksjonen mot sivilbefolkningen var avsløringen av militære motstandsgrupper og gjennomføringen av sabotasjeaksjoner mot krigsviktig industrimål i Midt-Norge. I første rekke gjaldt det opprullingen av en britisk militær operasjonsbase ved Majavatn i Nordland. Med tanke på en mulig in-

vasjon i Norge ble det lagret store våpendepoter langs Nordlandsbanen, samtidig som det ble landsatt en gruppe sabotører under ledelse av den svenskfødte kaptein Birger Sjøberg i Vefsn-området. Denne gruppen samarbeidet med nordmenn som trodde en invasjon sto for døren og gjerne ville bruke denne muligheten til å jage bort tyskerne. Det var en ren britisk aksjon som Milorg ikke kjente til, men som hadde bred oppslutning i den lokale befolkningen.

Denne virksomheten hadde pågått siden våren 1942. Flere skøytelaster med militært personell, våpen og utstyr var landsatt på Helgelandskysten. Virksomheten ble etterhvert kjent av mange, og Henry Rinnans infiltratorer med Rinnans nestkommanderende Ivar Grande i spissen fikk lett spill med å skaffe opplysninger om aksjonene til det tyske politihovedkvarteret i Mosjøen.

Tyskerne går i en felle

6. september ble telegrafisten Reidar Aarkvisla arrestert av tyskerne og måtte gjennomgå harde forhør. Han sa seg da villig til å vise tyskerne et våpenlager ved Majavatn og planla samtidig å føre tyskerne inn i en felle. Det lyktes ham, og tyskerne ble overrumplet av ildgivning fra tre norske sabotører. To tyskere ble drept, og det lyktes Aarkvisla og hans venner å komme seg unna og i sikkerhet i Sverige etter 14 dagers strabasøs flukt gjennom tyske sperrelinjer. Under flukten ble de overrasket av en norsk lensmann og hans betjent som begge ble skutt.

Invasjonen som ikke kom

Tyskerne gikk hardt til verks

RINNAN: Henry Rinnan og hans infiltratorer deltok aktivt i avsløringen av motstandsvirksomheten på Helgeland. Her fotografert i retten etter krigen. (NTB-arkiv)

TERBOVEN: Rikskommissær Terboven taler i Trondheim under unntakstilstanden. Han tordnet mot engelskmennene og sa at deres anslag mot tyskerne bare hadde vært mulig med medvirkning fra deler av den norske befolkningen. Nå skulle ti fremtredende trøndere sone for deres forbrytelser. (NTB-arkiv)

mot befolkningen ved Majavatn. Nesten alle voksne menn over 16 år ble arrestert og gjennomgikk brutale forhør i Trondheim. Samtidig ble det foretatt omfattende razziaer i distriktet uten at tyskerne klarte å finne mer enn en liten del av de våpnene som var lagret. Men tyskerne var urolige, og frykten for en nær forestående invasjon var stor. Den var også reell forsvært som en britisk landgang på Helgelandskysten med sikte på å skjære det okkuperte Norge i to, ble seriøst drøftet i London. Denne planen ble imidlertid oppgitt sensommeren 1942 da de allierte bestemte seg for å foreta landgang i Nord-Afrika og derfra rette et støt mot Italia, det antatt svakest punkt i «Festung Europa». Men dette visste ingen i Norge noe om da tyskerne kom på sporet av den allierte virksomheten i Nord-Norge.

Uroen i den tyske okkupasjonsledelsen ble forsterket etter

et par større sabotasjeaksjoner i Nordland og Trøndelag. Først ble kraftverket i Glomfjord ødelagt ved en vellykket sprengning. 5. oktober ble gruveanlegget ved Fosdalen i Malm i Nord-Trøndelag ødelagt ved sabotasje, og da var begeret åpenbart fylt for tyskerne. Dagen etter ble unntakstilstanden i Trøndelag proklamert. Om kvelden 6. oktober ble det kunngjort at 10 fremtredende borgere var dømt til døden og skutt som «soning» for de aksjoner som var foretatt mot tyskerne. Henrettelsene ble imidlertid foretatt først morgenen etter.

Ti uskyldige «sonoffer»

Ingen av de 10 dødsdømte trøndere hadde hatt noen befåttning med de aksjonene de ble dømt til å sone for. Personene var på forhånd plukket ut av tyskerne i nært samarbeid med norske nazister der NS fylkesfører Henrik Rogstad var den

fremste. Han tilhørte den harde tyskvennlige kjernen i NS og hadde Terbovens øre. Sammen med Henry Rinnan og hans folk spilte han en avgjørende rolle i den terroren som utviklet seg i Trøndelag i dagene fram til 12. oktober da unntakstilstanden ble opphevet.

Etter at de ti gislene var skutt kom turen til mennene fra Majavatn i Grane kommune. En standrett dømte etter en summarisk rettergang 25 av dem til døden. En av dem — en 16-åring — ble benådet av rikskommissæren. De øvrige ble skutt i Faldstadskogen utenfor Levanger der også de ti gislene hadde måttet bote med livet et par dager i forveien. Henrettelsene ble foretatt av tyske spesialavdelinger fra Oslo under kommando av «sjefsbøddelen» SS-Hauptsturmführer Oskar Hans, mannen som hadde forestått henrettelsene i Oslo under unntakstilstanden året i forveien.

GLE-DISTCH: Teatersjef Henry Gleditsch var en av de ti gislene som ble skutt. Han var en populær mann i Trondheim og en av dem NS-fylkesfører Rogstad hadde plukket ut som «sonoffer» under unntakstilstanden. (NTB-arkiv)